

Болжомтоҕо ылын!

БИЙИГИ ОЧЧО БААЙ БУОЛЛАХПЫТЫНА, ТОҖО НАҖАА ДЬАДАН ЫҖЫҖЫ ВИЙ:

Билэгийн оросууд бүгдүсбигт ижэн-куон сирингэн-
уолунан, айыһаанын үгүс бийиһанан ижэн тутта үөрөгөн
халдыһанна.

Алмаш уонна комүс, нийл уонна гаас, таас чок, харысчалуу, аялтыл... Оссо сир сэткэ металлара – плавник, сурма, тийир, араас ситиэх таастар кылга бааллар. Ол үрдүгүн Саха сирин 2014 сыллааҕы валовой ороҕуйуонугу бородууктатан баша-суоҕа 614,5 млрд. солкубайга тэннэстэ. Ол юмго 45 тогул кыра сирдэ-уоттаах Таатарстан (67,8 тыһ. кв. км, бийиксэ 3.083,5 тыһ. кв. км) аастык сылта валовой ороҕуйуонугу бородууктаны биир триллионнан эбэи – 1.631 млрд. солкубайга оттордо.

Ини торууга борт үгэд сынар. Саха сүмгэр ырылшоо

таһарытлар бороодуккейа улакан алгара хостонулубутунан сыллар сир байла буслар: тавс чок, ныйон уонна чочулубатах алмаастар. Кестүүнү сана бырайыктар да уларьтыахтара суоҕа. Холобура, Чайылданы байылааһын уонна «Сибиир Кууһе» турбаны тутуу айылса таһыат – хостонулубутунан сыллар бороодукканы экспорда ыһылыга туһулаар. Оттон кыракай Татарстанна, орокуйун байылыга Рустам Минниханов элэрион, ныйыи таптаһаһын уонна ныйыи химияһын сайыннарыы түмүтэр, ороспуубулүкө переработалыыр промышленноһын өлүүтэ 70% алары түстүт.

Экспорт үсүн химической промышленность боролуусуна (55%) уонна машинастроительный боролуусуна

Узбекистон (6%) уюни Туркия (5%). Орослугбулуку бадан
экспортларарынан дейлу улахан тариглар
«Нижнекамскнефтехим» уюни «Казаньоргсинтез»
буюмлар.

Онон бийнги газрыг переработкалар, экспорт туруланар произвоуствотан, бырайыгын да корбоноу сыйдан, аккастагарбыг сон буюу ду? Эбээр бийнги переработкалар чамтайлик о корбуу ду?

Илч туушан «Зарчию» (ГОСОР) союдалий - жомин-
честай сайлау урууур сирин-уогун утары минитате ооо
тогдундирехтарынд, тегуудан короорун.

Сергей МЫКСУНОВ.

Ты хаһаайыстыбата

**“УЙБААН, ТОБО АБЫЙАТАН
СУРУЙДУН?!”**
-- ДИЭБИТЭ ӨЛӨКСӨЙ

Бийыл кыһын улуустутугар, тыа хаһаайыстыбатыгар, саамай хаалбыт салааларбытынан сүөһү бородуотын тутсарылыга искусственной сымалгаһын уонна сүөһү аһылыгын бөлөмнөөһүн үлөлөрө дүөн суруйбутум. Сымалгаһын туһунан 6 ыстатыйаны субуруччу таһааттардым. Сии хамсааһын тахсыах курдук ТХУ тэрийиитинэн 3 төгүл осеменатордарга семинарыытылыһына, тустаах специалист көһүннү, сорох көһиликтэр анал тэрил, сымэ эбии булуннулар. Аны сүөһү аһылыгын бөлөмнөөһүн туһунан 10-ча ыстатыйаны бөлөмнөөтим. Аастыт сырыыга криокорм суолтатын туһунан суруйбутум. Бу сырыыга ходуһаны таратыы (щелевание) туһатын туһунан, хаттаан даһаны курдук буоллар, өйдөтүүм. Онно ханнык өлөксөй туох сыһыаннааһый?

Үс сыганааныта, хатуна үүнүүтүн үрэлтнэг, киши
түлүүрн көбүтүн таралгы (иселванне) сулапаны
тулунан суруйбутум. Олно икки холобуру
адылбылым. Бире, мөө суруйбум кышкытн, Мурун
Тылымнаыага сотор В.Н. Корнел бараналарын
тисстерн "Болгар" чогуан улустан берн, кытай
тырааксарлар халбоон, хатуштын дери таралгыта,
элиелер баһынык үүмүтүн тулунан. Иккөгө,
дойдубар Кылаанна, оччолорго "Балажаннак"
баһынай хаһайыстыба салайааныта А.Н.
Понкмарс, Үчүгэй деген отуур алааһын бир күтүн
бүтүшүү коргог диксизимматин түмүгэр,
элиелер 16 кышкыкыта оту ыкбылын тулунан
суруйбутум. Ону бирде, Оленкой миятин корсон:
"Уйхан, тогу адылган суруйбуу? 23 оту ыкбылым
д," – деген хомойбутуу элиелер.

Дэг, итгэл дагавар хэлбэрээр хэрэглэнэртүүлэн, хатуу үнүүтгэн үргэлсэн саймай сулургу, юура орос-куотгах нийлмэллэллэл, юуни шуурун көбүтэн тархылы бусуура кестонг түрүд.

Ол нийнхэр бириг өйдөтөн ахьным. Хангай багзарар үүтсэйн ирсонуйн үүтсэгнэр, ахьныгытэи урны, 4 сүрүн усулсубуй: **САЛГЫН, СЫРДЫК, СЫЛААС, СНИК** наадашар. Төрдүн тэг сулалашагар, бириг суух, илгэс бусишдын тухс дүшын үүмэс; онуйбог.

Ийнхэрэн салхат жуурук баар, дэлий жуурук салхырбыл улахан алдасгатах. Усхулан салхирга, аравс огтуур тигэвхэнэ, бээх, сылы ыга тэгэбиг хөдүлэлээр, оруук кылы, хордохой огтуулэр түүдүлэр ыбыны чигэнэ, кылаптан хаалан, үүсхүйн сөлөнгөр салхы, ууну снээр килтербиг бусан, от үүдүгэ бээтэ мөлтүүр. Ой, бийэн туран, чамы. Онноосор хорюулүй, тегилдэ бусарын сайн устат хаста дабынэ кобүтүлүхэтэк дон сурыйшар. Онгон бийиги хөдүлэлэрбиг үксүгэр үйгүрэн тухары тараммэнэ, кобүтүлүбэнэ, нэр тэгилдэн салхылышар.

Тархтывы (пеленание) туһунан манньыктарга сыһар

Мантайн гяа, тараагха (мобүүтхөө) почвага, үүдэйн төрдүгэр салһын гүнийнхэ бьдан элбиир.

Илалт, хүдэлтэ түүрхэ болон, сэхэйш, юмн агаан сиягш улуу кыл-ыра хордулар (хайнабалар) үсөөц, савсы хаар, сайынты арлах уугун күүкэ илэрэр. Ила чясабиг илэри сирлэгэн хаар, арлах уута таах суурин хаалрын тохотгунар.

Үсүн, хуучна сурвалуурына, үүсгийн (от)
сүүлхэ хас сирингэ бэсгэр дуганы ол онигуар сана
үнүтэс (умнас) үүсгэн тахсар эби: Ончолугар
тарашаса, от сүүлхэ элбэхлик бэсгэрын түмүтэр,
хуучна үүнүгэ бидэн хойоро, элбинрэ сарбажа
сүхх дахастаммыг дьыла.

Төрүүлэ, тархылыг таарьсныг буслуунай зэлбэх
сэлтэ-ыдах сэлүрн бытархыгн ыгнц, югнц сүрхэ
тэжигнэ айтхыгн уогуруу буслара сэлбэрсэ сүрх,

Бэснээ, курхан, сүт дэмлэлэртэ аһынта
сэмьыгтаабыг сирлэрин сүрэйэн, мһан, тогторон
күсэ үөсхүүрэн тохтогуһар.

Алъяа, күнүн эбэтэр саас эрдэ тарытхаса, хуруна нуура балачча харааран итинни элбэстик илэринин мөччирөөг тахсылта, ог үүнүүгэ быһан эрдэлиир. Оһон сааскы сийиги, хаар уугутун туһанылта элбиир.

Косторун курдук тарыхы 6 өптүгөн эргичи туулаар. Аныбу үч барылың, нокостун бына хоюон аадылхайың. Кыра кыйы дагыны тыраасарың, бир кыйи күңгө 10 гектардак хуунаны тарыпай ооп. Оңно кыт-бери айынары 10-12 литерге саз-эрикин ороскуоттапыхыла — 1000 оонусбай талууоңу. Оңгон ол 10 галаак хуунапайн оро дыгың, 10 тонна огууың. Ол хууназың күүлүтэр кысыйн тараггысың, 15 тонна огу саарбага суа ыларың чуоңкый. Ойдооп, ол мийин “тодо адыяңыңан суруйдуң” динр Олоксойдоох, күүлүтэр хууналарың оңорон, кыноору сылыңар нокон тегул курдук зыбак огу ыбыгытара.

Алты 5 тонна ордуқ шыбыт оқуан ашылаһар (апылыһар) буслышыхна, кыргата 30 тыһалың салкубайга туруоҗа. Салтыһы бу 5 тонна оту ашылык савиһилыһар тийварихса, 2000 к.с. салкубайга тизпелер. Биир юнел үүтү мырта 1 к.с. наал. Очуотур 5 тонна отун 76 тыһалың салкубайдык үүтү мабылаз тизпелер. Ити баара-суоҗа, 500 салкубай салторисе талообутугусона бирикүүнөксүтүн түмүгэ буларын ойдох тустаныхыт. Чо, баҗар, 10 шагтан 2-3 даҗаны тонна отунан элбонь билишыхна, сит биир усунан тогул барыктаңа көстөн турар.

Хас бишрдин сүлжээгээ хадгалахыг, эдийн
боловсролыг ахуйн хуурийг барихыг чархны.
Ойгоор ойно хөдөлгөөнийг татгалзын, кобунтуу сав-
ныг сүлжээ; бархныг ньмал бүхнийг уламжлан!
Ойно сүлжээний, бархныг ойгоор, сүлжээг
хууль; бусдын эр нэгдэл.

HEMI HOMOMAPPER

Кэрэ эйгэтигээр

**“...ХААРЫАН ХАМПА
САНААЛАРЫМ -
ХАРАНДААНЫМ КЫЛААН
УНУГАР...”**

Бямд айдын 6 күнүгэр, “Айыныт” Култуура уонна духуобуннай сайдыы кинигитэр, Холбоһо нэһилиэгин алохтоһо Алексей Александрович Никонов айар үлэтүн “...Хаарьяан хампа саваларым – харацаайым кылаан уһугар...” бастакы быһастанкатын арысыйлыкта буолан ааста. А.А. Никонов туһунан кылгастыкка килсэтэххэ, кириитика булуох колхустасхтар дыа көргөттөрүгэр, Хадаар нэһилиэгэр 1956 с. күн сириг көрбүтэ. Идэнниг уруһуй учуутала Бисын И.Е. Федосеев – Доосо аатынан Диринг агро-оскуолатын музейын дытытти көрдүтүччү.

Былгашка сүрүн урап-пылан Алексей Александрович аяр үстүн үс өтүтүн арыян кордорбутун баизитизекс сол. Ол эбээр кресел, хушунунук уонна дьон көргөнүн сыаналыырын, ылыстырын кордорор олус митерилин ой, хас даганы хайыкхалаах былгашка.

Машинжак болгон түгэлтээ И.Е. Федосеев – Дросо аялчын агро-оскуун директоро Д.И. Попов, Чурагчы улуунун култуураанын удирдвалыктын начальнига Н.В. Максимов, А.А. Савинг аялчын Чурагчыгаары истори уонна этнография музейин директоро Ю.С. Толстоухов, улуустары калыктанскый музей аялчын А.Д. Чечобутова, биригэ уораммат үлөөн согуу, Чурагчы улуунулар судобнай департамент бэрэстобингээ А.П. Петров, биригэ торообут алынньа, СР тылын хаһайлыстыбалын үлөөлүк үлөһиэ Е.А. Никитина, СР уорэриритин туйгуна О.П. Алексеева, Дирингэри поругунай хор салһааччыла Ф.И. Попова, музыкалнай оскуун худуэстествонай кылаһын учуутала Г.А. Иванова, СР култуураанын үлөөлүк үлөһиэ, “Ай” поругунай студия салһааччыла В.Д. Пинягина элэриг тыларыгэрир. Маныгэтиэ, Диринг агро-оскуунаны 7-с кылаһын үлөөлүк үлөһиэ, А.С. Бродников “Уоттах стрим сыһаары” хобосоннорунан лүлүйүү туруоран, Айыг тыларылар уонна матыбылар “Көрө салһа” учууталлар ырыалара кэрэтигэ.

Былтышкы тулунун этгээси, краснел быһыытынан ээни Холгозо тобиһонун Аҕа дойду сэримин кытыыныахтарын барыларын тулунан хаартыскаах чинчийинсирин килтирбит. Бу аҕус кири, диваннааахх уонна сыраллаах үлөтүн түмүгэ, улахан кыайыи бусуур. Ону тэнэ оҕолору ыллары хомуйубут аҕылыара, обугуларын оҕолору.

Оштон уруулуй киши олоктун арына, ис дуунанын арылар таланы, саяанын этэр диккура буолар. Манна билини коробут, кумааһыга харааһынаш, тууһунан (тууш) урууһунан.

А.А. Никитин дотоо коргодо, харыстаан харайбын; үйгөри унуорзаны
күнбиг торутторун таргеттара узаван сөгторинини кылылар. Бу баягыта
сүрүт суолдта дөгө Алексей Алексанрович учуулт бийлыгына
оңолору бири саагаа түмүгүз, кинилергө куус буюш улгуну көрүшкөн
уонна сырлыгыта булар.

Семен ЖЕЦРИНСКИЙ.

Виктория ЛЬГКИНА,
эпикор уонна почетителство отделан
сүрүннүүр системиндэн.

САВВИН Носиф Васильевич

Мынлангайыгтан, Одуулуугтан, Чурагчыгтан, Үнбээ Дылааныгтан бары
Савын Н.Ф. оёдгору, сүтнэгү, хайлаггсгүр, күүрөгсгүр.

Хүний гэрлэлтийн хамгаалалтын аргаар "Орхон-Увс" аймгийн ХТН-ийн үйлдвэрийн захирал, бичигтэй хорообутыг Хатгалын орто оскуулын 1995 с. бүтэргийтэй, киевскийн Феофан Николайевич.

ИЛЪМОВА Марфа Стефановна

Оршлого, кийингээр, кутумга, сөнөөр
сөн кийингээр, кутумгээр, хос сөнөөр

[illegible]

ФЕДОРОВ Куз.ми Нинамича

узнав і не виключено, прохання.

Хайнхат бэчээккэ бэриллэр графика: 16 ч 00 м. Бэчээккэ бэрилиннэ: 16 ч 00 м. "Сана олох" редакционной-издательской холбоолуука 15.05.2015 с. офсетка бэчээтэннэ.
Аадырына: 578570, Чураалчы сэл., Карл Марко уул., 28 "а". Индекс: 54907. Хайнхат издипалаа устэ: опусруннуука, чалпынэра уонна суббуотаа тахсар.

турар Ойлогдуншак тузгунуулар куус-ком-
буслубт дьоммутутар Уллана Никласавича
Атласована, куоракка суурон-кетон, юксэтгэн
олорторбуг дьоммутутар Поталов Егор
Никласавича уонда кини дьэз юргэнигэр, Баил
Гремей Павловна, куоракка олорор дьинийлэр

НИКИТИНА Мария Петровна

– Нина Гавриловна Маркова Петровна оюулсын тусархайлыг...

Ивановича, калыңдар Висага, күтүтүгөр Андрейга,
сиздергизер Чурал-ыттан Соболоннар.

СЕМЕНОВ Сергей Семенович

1977 сы.дундаж нэлүсүктүктүгү

Ийгээ, аятаа, бичирээ торнобутгэрт.

сиснэрин азгтырхгн, сиснэрт)
МЛИВАНОВ.

махталым мунгун суох. Куруутун аһаһаас
санааууг уостубатын, дыа көрөннүтүгэр нус-хас
олуогу бачарабыт.

Чурагчыттан Сергей Викторович
Платонов уонна кини дьах кэрэктэ.

интерпретация, методический указатель, бухгалтерские отчеты. Россия: управление и туфизм. Писательница Мария Петровна, охватывая туфизм, охватывая юрскую и

– Үндэс үзлэгт Никитина Мария Петрона охиныг тусгаабыгтаахан иргэвчээр Семен Ишакиевич, олондугар, күтүүлээр, аригдирвээр Саяапаагд.

Петровна одактон торабын ташып, Чурчакташтан одактарын сөгөп өлөк сүзүмүрү релбикитишканын көрүп, үлөбитерин ичкелетти.

977 с. Чувствы орто оскужахыи кыдыи кэмүс мөлөтүнөн
тут ивачный соотрлыви

р. Рязань. Еремеевская, Сивирь торкообутгэринэр дүрүн

1977 сылының нәтижелері
Сырттан алынған Ұран: Құдай ғарыштан»

ТРОФИМОВ Петр Константинович

Кроме того, в настоящее время в республике не хватает квалифицированных кадров, способных вести научные исследования в области охраны окружающей среды.

редакционной-издатель-

Санга олох

Ашиг суурь нь хэрэгсэл
решения задачи и др. изданий
түгээр бүлэгт. Сурталчилгаа
сүлжээг үндэслэлтэйгээр

г.бишкэк 15.05.2015 с. офсетка бичээттэнна.
малпиэрээ уонна суббулгаа тасово.

...иногда у нас сужаются таксы.